

2007 – lendületes toporgás

2007 elején a politikai élet egyik központi kérdése az volt, hogy az előző őszi zavargások nyomán megroppant kormányzati cselekvőképesség milyen mértékben válik helyreállíthatóvá. Képes lesz-e a kormány folytatni a konvergencia programban vállalt pályát? Lesz-e kellő politikai ereje és támogatottsága a megkezdett/meghirdetett reformok vezényléséhez, s a hazai lakosság mekkora hányada nyerhető meg a megteendő lépések elfogadásához, illetve miféle nyílt elutasítással kell számot vetniük – ugyanezen lépések kapcsán? Változtat-e az ellenzék a kormányt minél előbb megbuktatni kívánó, radikális megoldásoktól sem tartózkodó magatartásán?

E kérdésekre az év egészében nem kaphattunk egyértelmű válaszokat, már csak azért sem, mert nemcsak a kormányzati tevékenység mutatott meglehetősen vegyes képet, hanem az egyéb, fontos, hatalmi/politikai környezeti tényezők is fölöttébb hektikus mozgásokat írtak le. E bizonytalan fogalmazás mögött távolról sem a krónikáírók túlzott óvatossága, állásfoglalástól való tartózkodása húzódik meg, hanem az a tény, hogy a 2007-ben meghatározónak bizonyult tényezők mindegyikéről meglehetősen ellentmondásos mérleget lehet kiállítani. A részletek tüzetesebb vizsgálata feltehetően meggyőző módon mutatja meg ezen állítás helyességét. A továbbiakban azokat az összetevőket elemezzük, amelyeknek döntő hatása volt a bizonytalan helyzet állandósulásában.

Az esztendő politikai keretei

A népszavazási huzavonák következményei

Az év egészén keresztülhúzódó, időnkét fellángoló, néha pedig lecsillapodó küzdelmekkel körített politikai cselekvési sorozatként épültek egymásra a népszavazási kezdeményezés egyes fázisai. Lassan feledésbe merült az ötlet eredete, 2006 lázas és túlzásúfolt ősze. Orbán Viktor az október 23-i Fidesz-nagygyűlésén ajánlotta megoldásként s egyúttal kiútként is a népszavazási kezdeményezést a kormányt megbuktatni akaró tömegek számára. Ott, akkor keveseket foglalkoztatott a kivitelezés gyakorlata, a történelminek vélt pillanat varázsában fel sem merülhettek alkotmányos aggályok. Az elsőprő többség úgy vélte, hogy a népszavazás lehet a kormány megbuktatásának leghatékonyabb, egyúttal pedig legális és legitim módja.

Később kiderült, meglehetősen komplikált politikai feladat lesz összehangolni a népszavazási kezdeményezés kettős, belsőleg is ellenmondásos vonásait. A Fidesz egyfelől a politikai közbeszédben eleve kormánybuktató, össznépi akciónak tüntette fel a leendő népszavazást, másfelől pedig kénytelen volt naponta szembesülni azzal, hogy ilyen tartalmú kérdéseket nem lehet népszavazásra bocsátani. Az összeegyeztetés nehézsége, illetőleg az ebből következő lépések tömege nagyjából meg is határozta az esztendő politikai közbeszédének kereteit.

Tavasszal többnyire a körül forgott a vita, hogyan értelmezhetők a népszavazás következményei olyan körülmények között, amikor a feltett kérdések nem látszanak egyértelműen eligazító jellegűeknek. Következésképpen ezeket a hónapokat a kérdésfeltevések dömpingje uralta, s idővel újabb és újabb javaslatok láttak napvilágot a hét-öt-három-hat kérdésből álló kezdeményezések kapcsán. A próbálkozások részben a szóbajövő fórumok teszteléseit is jelentették: azok vajon hogyan fognak reagálni az előreláthatóan konfliktusos helyzetekben? S mint várható volt, a kérdésekhez való viszony megosztotta az alkotmányos szerveket is. Végláthatatlan, nemcsak a szélesebb közönség, de még a szűkebb jogásztársadalom számára is nehezen átlátható és értelmezhető viták keletkeztek a különböző fórumok között. Ezért a tavasz végén már sejteni lehetett, hogy 2007-ben roppant kevés valószínűséggel lehet megtartani a referendumot.

A nyár új szereplőket, új kérdéseket és új konfliktusokat hozott. Különféle szándékú törekvések jelentek meg. Mind több állampolgár és szervezet kezdte felismerni a népszavazási kezdeményezésekben rejlő rendkívüli nyilvánosság lehetőségeit. Volt egy-két hét, amikor már attól lehetett tartani, hogy ez az alapvető demokratikus intézmény áldozatául válik a parttalan kezdeményezési törekvéseknek, és végérvényesen komolytalanná silányul. Igaz, a dömping és a rendkívüli figyelem arra is kivételes alkalmat teremtett, hogy a politikai osztály szembesüljön az egykoron megteremtett hatalmi/politikai berendezkedés alkotmányos alapjainak mind szembetűnőbb hiányosságaival.

Az ősz új fordulatot hozott. Az addig nem különösebben aktív kormányzati oldal váratlanul felfedezte magának a népszavazás lehetőségét. A kormányfő október legelején bejelentett „köztisztasági/közéleti csomagtervét” szintén referendummal kívánta megerősíteni.

Rövid időre sikerült összekuszálni a lassanként letisztuló frontokat. Már éppen kialakult a kormánypárti/népszavazás-ellenes és az ellenzéki/népszavazáspárti dichotómia, amikor hirtelen minden főszereplőnek új érvrendszert kellett kitalálnia. A napi- és hetilapokban régen nem tapasztalt szellemi aktivitás vette kezdetét, a hazai politikai gondolkodás élvonalát képviselő szereplők nyilvánosan kezdték vitatni a magyar alkotmányos

berendezkedés időközben mind nyilvánvalóbban látszó hiányosságait. A vita hamar emelkedett az aktuális népszavazási kérdésektől, s a közvetlen, valamint a képviselői demokrácia összeegyeztethetőségének problémái kerültek terítékre. Ennyiben az egész referendumügy váratlanul jó szolgálatot tett a hazai politikai életnek azzal, hogy minden korábbi polémiához képest mélyebben volt kénytelen szembesülni a hazai politikai osztály a rendszerváltás-teremtette politikai modell és alkotmányos szerkezet mára nagyos is kiáltóvá vált ellentmondásaival.

Időközben - némileg az imént bemutatott elméleti vitával párhuzamosan, a különböző fórumokon megszületett döntések következtében - a Fidesz eredeti népszavazás-listája három kérdésre egyszerűsödött le, és elérkezett az a fázis, amikor már semmi és senki sem állhatta útját az aláírásgyűjtésnek. Az állampolgári támogatás megszerzése után pedig már csak a parlamenti jóváhagyásra kellett várni, ami a maratoni, december 17-i záróülésen meg is történt. A köztársaság elnöke 2008. január 23-án kihirdette március 9-ére a szavazás napját, miáltal a csaknem másfél évig tartó belpolitikai küzdelemnek belátható közelségbe került a végpontja. A tényleges következményekről legfeljebb a következő évkönyvben lesz módunk megemlékezni, annyit azonban e mostani elemzésben is megállapíthatunk, hogy a népszavazási kezdeményezés a politikai frontvonalak mindkét oldalán egész évben meghatározó módon befolyásolta a stratégiai lépéseket.

A Fidesz a kezdetekkor - nagy valószínűséggel - alábecsülte mindazon alkotmányos akadályokat, amelyek egy ilyen nagyszabású politikai akciósorozat lebonyolításakor felléphetnek, mint ahogyan azok előbb-utóbb jelentkeztek is. A nyár közepén már lehetett látni, hogy az eredeti kormánybuktató szándék 2007-ben nagyon csekély valószínűséggel teljesülhet. Cserében viszont a Fidesz elérte azt, hogy az általuk bírált, el nem fogadott döntések kedvezőtlen visszhangját folyamatosan mediatizálhatták. Lehet, ezzel még jobban jártak, mint egy esetlegesen csekély sikereket produkáló referendummal.

A kormányzati elitet az év elején még tagadhatatlanul zavarta a kilátásba helyezett népszavazás esetleges sikere, bár eleve azzal számoltak, hogy ennek esélyével az ősz előtt nem kell túl komolyan törődni. A kiszámíthatatlanság és az aggodalom azonban annyiban mégis hatott, hogy a kormány - és személy szerint Gyurcsány Ferenc - az év első hónapjaiban nagyfokú óvatossággal intézte saját legeltökéltebb reformkezdeményezéseit is. A hangzatos deklarációk, ilyen-olyan ígérek ellenére igyekeztek a lehető legkíméletesebb módon dönteni. Olyannyira, hogy a kívülállóknak rendre feltűnt az elszánt reformszólások mögött hiányzó konkrét döntések halogatása, színlelése. Utólag, az év egészét tekintve elmondható, hogy az a kormányzati oldal szellemi holdudvarában oly' gyakran hangoztatott érvelés,

miszerint az eredményes kormányzati munka legfontosabb akadályát az ellenzék eltökélt rombolása jelenti, a népszavazási kezdeményezés vonatkozásában semmiképpen sem állja meg a helyét. 2007-ben ugyan aránytalanul sok szó esett a referendumról, de nem történt semmi olyan miatta, ami a kormányt korlátozhatta volna elképzeléseinek kivitelezésben.

A kormányzati keretek alakulása

Az előző évi feszültségek elmúltával, az új politikai szezonra való felkészülés kezdetén – tulajdonképpen a legideálisabb időpontban – Gyurcsány Ferenc szokatlanul nagy terjedelmű röpirattal lepte meg a hazai politika közéletet. (Szembesítés, Népszabadság, 2007. január 20.) Írásában minden korábbi kísérletéhez képest pontosabban és konkrétabban próbálta meghatározni kormánya helyét, feladatait s közeljövőben várható döntéseinek körvonalait. Az egyébként igen tanulságos cikk elemzésétől eltekintve, elegendő azt kiemelni, amit maga a kormányfő is 2007-re kötelező érvényű kormányzati feladatként rögzített: a kényszerű és kikerülhetetlen, mondhatni drasztikus kiigazítás és egyensúlyteremtés után ebben az esztendőben a határozott reformoké lesz a főszerep. Három területet aposztrofált olyanként, ahol már zajlanak is e reformok, s ahol olyan állapotokat kell elérni, amelyek nyomán visszafordíthatatlan minőségi változások következnek be (központi közigazgatás, egészségügy és felsőoktatás). További két területen (nyugdíjrendszer és a közoktatás) pedig olyan reform-előkészítő munkálatoknak kell elkezdődniük, amelyek megalapozhatják eme alrendszerek hosszadalmas, fáradságos és előreláthatóan vitákkal övezett, de végleges érvényű átalakítását. Egy évvel a röpirat publikálása után valószínűleg maga a miniszterelnök sem lehet maradéktalanul elégedett mindazzal, ami az említett szférákban történt. S még több oka lehet az elégedetlenségre, ha azt listázza, ami nem történt meg, bár meg kellett volna történnie. Az eltökélt reformszándékok tehát deklaráltan megvoltak.

Az évkezdet kormányzati krónikájához tartozott, s utólag is tanulságos mozzanat volt annak erőteljes beharangozása, hogy rendkívüli módon kívánják megerősíteni a professzionális kommunikáció szerepét a kormányzásban. Egyre-másra bukkantak fel olyan jelöltek, akiknek egészen páratlan nemzetközi és szakmai háttérük volt, fiatalok és tehetségesek is. Egyedül az adhatott volna némi előzetes aggodalomra okot, hogy e jelölteknek a politikai élettel és a jelenlegi magyarországi társadalmi realitásokkal nagyon hézagok kapcsolatok volt...

Eredetileg úgy gondolta Gyurcsány Ferenc, hogy a kormány megalakulásának első évfordulójáig nem változtat a kabinet összetételén, ám az évfordulót mindenképpen összeköti

egy átfogó helyzetelemzéssel és korrekciókkal. A tavasz azonban több ponton is váratlan döntések elé állította, előbb ugyanis Molnár Lajos egészségügyi utódlásáról kellett – nagyjából felkészületlenül – döntenie. A környezetvédelmi miniszter személyének Fodor Gáborral történt felváltása viszont akár még előrelépés is lehetett. Nemcsak a távozó miniszter szokatlanul visszafogott aktivitása okán, hanem főleg amiatt, mert a helyébe került Fodor Gáborról a tavaszi SZDSZ-elnökválasztás során az derült ki, hogy neki legalább akkora támogatottsága van, mint a kormány már korábban is oszlopos tagjának, a gazdasági miniszternek. Az igazságügy-minisztert, Petrétei Józsefet annyi támadás érte előző őszi rendészeti irányító tevékenysége okán, hogy Takács Alberttel történt felváltása szintén nem volt a kabinet meggyengülésének tekinthető.

Így érkezünk el június első hetéhez. Az évfordulós értékelések készítői a legkevésbé sem respektálták a lezajlott cseréket, s politikai szimpátiáktól kevésbé függően is meglehetősen lesújtó bizonyítványt állítottak ki a kabinet addigi munkájáról. A kormányfő természetesen kénytelen volt érzékelné a bírálatokat, és a kritikákkal lényegében egyidőben nagyszabású csereberéket helyezett kilátásba, melyek közül június végéig a legtöbbet végre is hajtott. Június 20. körül nagyjából körvonalazódtak is e változások (ezekre később még visszatérünk), ám ekkorra már sokkal hangosabb és vészjóslóbb belpolitikai eseménynek tetszett a kisebbik koalíciós partner igénye az egy évvel korábbi kormányzati megállapodás radikális megújítására. Az SZDSZ tízpontos listával érkezett a két hétvégét is igénybe vevő tárgyalásokra, melyeket július elsején zártak le egy 27 oldalas melléklettel. Ez a dokumentum rögzítette az év hátralévő részére elfogadott kormányzati reformok menetrendjét. A korabeli politikai elemzők egybehangzóan úgy értékelték, hogy ezekben a pontokban alapvetően a kisebbik párt igényei domináltak (adóreform, ügynökügyek, pártpénzek és kampányfinanszírozás, árampiaci liberalizáció, környezetvédelmi stratégia stb.).

A kormányátalakítást és az új koalíciós megállapodást nem véletlenül kapcsoltuk össze. Bár a közvélemény számára e két eseménysor meglehetősen széttagolódva vált ismertté, több mint félévnyi távolságból visszatekintve világos az összetartozásuk. A júniusi kormány-átalakítást – túl azon, hogy nem sok meglepetést okozott – a többség úgy értékelte, mint a kormányfő és a meghatározó szocialista erőcsoportok közötti kompromisszumot. Kiss Péter kancelláriára kerülése, Lamperth Mónika tárcaváltása, a kormányfő bizalmi embereinek miniszterként történt intézményesítése (Bajnai Gordon és Draskovics Tibor), Szilváss György pozíciójának meggyengítése, Vadai Ágnes megerősödése valóban abba az irányba mutatott, mintha a kormányfőnek a pártháttértől való korábbi nagyfokú mozgásszabadsága lényegesen korlátozottabbá vált volna. Kétségtelen, ez már nem ugyanaz a meglehetősen személyes ízlése

szerint szabott kabinet volt, mint az eredeti. Az összetétel változását fel lehetett fogni az MSZP meghatározó csoportjainak erősödéseként is, ebbe a változásba tenyerelt bele néhány nap múlva az SZDSZ, a maga tízpontos akciójával. A párt kormányzati pozícióit az imént bemutatott változások látszólag nem érintették. Látszólag. Merthogy egy erőteljesebben szocialista karakterű kormány – látván az év elején drámai módon lecsökkent párttámogatottság állandósulását – nem biztos, hogy hajlandó lesz kitartani a megkezdett reformok mellett – ez volt az SZDSZ feltevése, ezért új megállapodást kellett kicsikarniuk. Gyurcsány Ferenc így június közepén először az MSZP-nek volt kénytelen engedni, majd nem sokkal később a koalíciós partnernek is.

Mindeközben a parlamentben – többhónapos alibizés után - a június végi, utolsó ülésnapokon futószalagon fogadott el a koalíciós többség tucatnyi olyan kormány-előterjesztést, amellyel a megelőző hónapokban érdemben alig-alig foglalkoztak. Februártól június közepéig, négy és fél hónapon keresztül kevesebb érdemi jogszabályt szavaztak meg, mint a nyári szünet előtti utolsó két hét során. (Voltak olyan sűrű törvénykezési órák, amikor a többség szavazóinak csak a nagyon határozott frakcióvezetés instrukciója volt az egyetlen megbízható támpont...) Ez a megoldás nem keltette fel sem az elemzők, sem a média érdeklődését, s valószínűleg a töprengő, elenyésző kisebbség is azt hihette, hogy egyszeri/egyedi helyzetről (vészhelyzetről) lehetett szó. Ám (s erre már ezen a ponton is érdemes felhívni a figyelmet) a nyári „sürgősségi megoldás” nem bizonyult egyszeri alkalomnak. 2007. december 17-én valami hasonló történt: akkor is többhónapos alküzdelmek/viták/halasztgatások után a legutolsó pillanatban nyomott le a kabinet a parlament torkán számos rendkívül fontos döntést. Egyetlen napon történelmi jelentőségű határozatok tömegét vitték keresztül a koalíciós többségi gépezet automatizmusa segítségével.

A nyáron látszólag a kormányfő pozíciója több oldalról is meggyöngült. Ám az átalakítások több dimenzióban is zajlottak, s ugyanezen hetekben a Gyurcsány-kormány is visszatért – az átmenet másfél évtizedében már többször is kipróbált – kabinet-kormányzás módszeréhez. Július elsejétől - már az új modell jegyében -, mindössze öttagú kormánykabinet kezdte meg működését, ami összetételét tekintve valóban jelentős végrehajtó hatalmi koncentráció volt, s az előzőnél sokkal hatékonyabb formációnak ígérkezett. Ennek tükrében már érthetőbb, miért volt képes Gyurcsány Ferenc viszonylag könnyedén engedményeket tenni júniusban, mindkét irányban. (Bár utólag tán az is sokat elárul a hatalmi játszmák rejtett szerkezetéről, hogy ebbe a legszűkebb testületbe először Horn Gábort tessékeli be az SZDSZ, majd pedig bekerül Draskovics Tibor és Gál J. Zoltán is, s lassan annyian lesznek, mint amennyien a hatékonysági reform előtt voltak.)

Az ősz mintha megismételte volna a tavaszi dramaturgiát. Októberben a kormányfő elindított és kb. két hétig komolyan is vett egy nagyszabású politikai akciósorozatot. (A népszavazási kezdeményezések között már megemlékeztünk róla.) Egy időre megint úgy tűnt, mintha a kormányzás nagyjából egyenlő lenne Gyurcsány Ferenc éppen soron lévő kampányaktivitásával, ám közben a háttérben nagyon is komoly politikai csatározások zajlottak. Tartottak ugyanis az ilyenkor szokásos költségvetési viták - részben az ellenzék és a koalíció, részben pedig a koalíciós partnerek között. Ennek keretében különösen jelentős média- és politikai eseménnyé kezdte kinőni magát az egészségügyi reform első szakaszát lezáró egy vagy több-biztosítós modell problémája. Ezt a kérdést eredetileg ugyan a koalíció egy évvel korábban ígérte megoldani, de a vita kisebb-nagyobb hullámokban végigkísérte az egész esztendőt. Értelmiségi holdudvarokat, petíciózó segéderőket is bevontak mindkét oldalon a nyílt vitákba, de még ez sem segített azon, hogy a társadalom döntő többsége megértse: mi az igazi tét.

November végén/december elején megint úgy tűnt, hogy a koalíción belüli ellentétek törésig éleződnek, ráadásul egyre több lett az olyan, szóbeli szocialista dezertőr is, akik meghallani vélték az elkeseredett társadalmi csoportok tiltakozó hangjait. Eme hangzavart segítettek felerősíteni a hirtelen magukhoz tért és jelentős médiatámogatást kapó érdekképviselői csoportosulások is. Néhány hétig azt hihettük volna, hogy Magyarország jelentős, mély és sorsdöntő társadalmi/közpolitikai küzdelmek színtere, ha lett volna egyáltalán egyetlen olyan közszereplő, aki képes lett volna a maga álláspontját világos érvekkel, a többség számára is érthető szakmai okfejtéssel alátámasztva kifejtetni. Osztott politika térben, szembenállásra szakosodott közéletben senkinek sem nyílt erre sok esélye. Ilyen zűrzavarok közepette jutottunk el december 17.-ig, amikor nagyon sokan spekuláltak a koalíció szétesésére, a szocialista a többség megbomlására a tiltakozók elrettentő hatására, egyszóval valamiféle nyílt kormányzati válságra. A kiút ugyanaz volt, mint a nyári zárás előtt: a parlament az utolsó pillanatban mindent elfogadott, amit ekkor beterjesztettek: az új európai szerződéstől a regisztrált élettársi kapcsolat újraszabályozásáig, a költségvetéstől a népszavazási kérdésekig, s a több-biztosítós modellig – mindent. Azt azért mégsem állíthatjuk, hogy minden következmény nélkül.

A köztársasági elnök még azon melegében visszaküldte az egészségbiztosítási modellt újbóli megfontolásra a parlamentnek. Néhány napnyi kötelező duzzogás után számos szocialista képviselő is elismerte, hogy jónéhány, szakmailag is megalapozott kifogás valóban indokoltá teszi ennek az erős felindulásban elfogadott jogszabálynak az újragondolását. S már az újév krónikájához tartozik - bár egyáltalán nem független mindattól, amit a

kormányzati ellentmondások kapcsán leírtunk -, hogy 2008 januárjában távozik Gál J. Zoltán a miniszterelnök kabinetfőnöki posztjáról, valamint a kormányzati személyzeti politikáért felelős Szetey András is. Mintegy zárómozzanataként mindannak, amit a kormányzati keretek 2007. évi formálódásáról bemutattunk.

Párthátterek, pártkeretek, párttörténetek

Mind a parlamenti, mind a kormányzati munka háttérében kiiktathatatlanul ott húzódik az a pártstruktúra, amely a legutolsó választások nyomán kialakult erőviszonyokat négy évre leképezi. A pártok mozgása, belső történései néha látványosan, néha viszont alig észrevehetően határozzák meg az egyes hatalmi tényezők lépéseit. 2007 egészére nézve mindenekelőtt azt lehet megállapítani, hogy egyik pártban sem történtek olyan erejű fejlemények, melyek alapvetően forgatták volna fel az erőviszonyokat, noha a részletekre és az egész évi fejlődési ívre tekintve legalább három pártban fontos belső változások zajlottak le.

A szocialista pártban már az év elején mindenki tudta, hogy a miniszterelnök bejelentkezett a pártelnöki szerepkörre. Gyurcsány Ferenc említett röpiratának utolsó pontjai egyfajta leendő pártelnöki program kereteit is magukban foglalták. A szerző három lényeges és elengedhetetlenül szükséges változást jelölt meg pártja számára: a pártszervezetek és a pártmunka kinyitását a választók felé, a párton belüli döntési rendszer szétterítését és demokratizálását, valamint a pártszervezetek gyors átalakítását hatékonyabb munkaszervezetekké. Tartalmi-ideológiai kérdésekben pedig széles körű feltűnést és vitát váltott ki azzal az – egyébként helyes – állításával, hogy az új szocialista párt nem lehet egyszerre Kádár János és Nagy Imre örököse. Választani kell, s ő az utóbbi örökség mellett teszi le a voksát.

A februári kongresszuson aztán mindenféle vita nélkül elnökké választotta a kormányfőt a némi mesterkéltséggel kialakított elsőprő többség. Egy év után a kívülről szemlélődő elemző annyit rögzíthet, hogy szinte semmiféle nyomát, látványos következményét nem lehet érzékelni a nagy hangerővel lebonyolított pártelnöki cserének. A beígért pártreformok, ha voltak is, meglehetősen zárt körök szigorúan őrzött titkaként fejthetik ki hatásaikat, ami persze ellentétes a röpiratban beígért nyitás politikájával.

S ami a tartalmi kérdéseket illeti: a nyáron nemcsak a szocialista hívek, hanem a szélesebb közvélemény számára is elemi erővel derülhetett ki, hogy mennyire nem egyszerű kérdés a meghirdetett választás a kétféle örökség között. Történt ugyanis, hogy a köztársasági

elnök elutasította Horn Gyula születésnapjára kitüntetését. Ebben a nagy nyilvánosságot kapott vitában Gyurcsány Ferencnek, illetve az egész MSZP-nek vissza nem térő alkalmát nyílhatott volna az elméleti választás gyakorlati megjelenítésére. Nem ezt tette. Csaknem két hónapig tartó sajtópolémia alakult ki - mindenekelőtt a koalíciós pártok hangadó értelmiségi csoportjai között - az elmaradt kitüntetés ürügyén. A jobboldal némi kárörömmel nézhette, ahogyan az SZDSZ-ben nagyhirtelen feltámadt a rendszerváltó önérzet és az egykori antikommunista ethosz. A baloldalon pedig elemi erővel lepleződött le az a zavaros/szégyenlős képmutatás, ahogyan az 1990 előtti korszakhoz mind a mai napig viszonyulnak.

Az MSZP-re ezen az őszön amúgy is rájárt a rúd. Éppen hogy elültek a Horn-vita zajai, máris kezdődhetett a Zuschlag-féle károkozás következményeinek elhárítása. A váratlan lebukás és a nyomában keletkezett rendkívüli médiaérdeklődés egy-két hétig az egykori szépmemlékű Tocsik-ügy méreteit kezdte öltetni. Alapos a gyanúnk, hogy az október első napjaiban meglepetésszerűen bejelentett miniszterelnöki közéleti-tisztasági csomagterv nagy-erővel történt menedzselése, parlamentbe vitele, majd népszavazási kezdeményezésként megfuttatott sorsa nemcsak azt az eltökéltséget szerette volna kifejezésre juttatni, miszerint a szocialista párt kész mindent megtenni saját sorainak megtisztítása érdekében, hanem azt is szerették volna elérni, hogy ez a – szocialista párt számára több mint kínos - ügy szoruljon le végre a címlapokról. (Le is szorult, az ügy címadója pedig békésen ücsörög a vizsgálati fogságban - e sorok írásakor lassan fél éve már)

Ősszel az ország legnagyobb befolyású napilapja széles figyelmet kiváltó cikksorozatban kezdte megtárgyalni a Gyurcsány-Orbán-páros esetleges utódainak kilétét. Szeptember eleje és november vége között mintegy féltucatnyi Gyurcsány-utód politikai élet-és karakterrajzával lehetett megismerkedni. Mondhatni, ez csak a sajtó szenzációt kereső felhajtása, megítélésünk szerint azonban többről volt szó. Ez – a maga nemében meglehetősen példa nélküli – sajtóakció meglehetősen pontosan tükrözte azt a szóbeszéd-szinten széles körben elterjedt felismerést, miszerint a baloldali közvélemény is felkészült már annak bevallására, hogy a jelenlegi miniszterelnökkel sem párt, sem kormányfőként nem lehet és nem is érdemes hosszabb távon számolni. (Személyes kommentárunk ez ügyben röviden: ilyen méretű bizalmi deficit mellett is érdemes azzal számolni, hogy ez a kormány ki fogja húzni a következő, 2010-es választásokig, ha másért nem, azért mindenképpen, mert az elmozdítását elősegítő különböző tényezők egyensúlyban tartják egymást.)

Összegzésképpen: 2007-ben a szocialista párton belül Gyurcsány Ferenc pozíciója erősebbé vált annál, mint amilyen egy évvel előtte volt, azt azonban egy év elteltével sem

lehet megállapítani, hogy ez az erő saját pozíciójának megőrzésén túl mire elegendő, s e többleterőt mire fordította.

A *Fidesz soraiban* az év elején meglehetősen nagy volt a bizonytalanság. A szűkebb vezérkar is megosztott annak megítélésében, hogy érdemes-e az előző ősszel elkezdett radikális/utcai, közvetlen részvételre alapozó politizálást továbbra is előnyben részesíteni. Vagy inkább be kell látni ennek a korlátozott mivoltát, és vissza kell térni a rendszeres mozgósításokkal, tömeges akciókkal kombinált, hagyományos parlamenti és néppárti politizálás eszköztárához? A dilemma megosztó volta részben kiderült abból a felemás fogadtatásból, ahogyan a frakció az év eleji, a parlament előtti, meglehetősen vegyes visszhangokat kiváltó kordonbontási akcióhoz viszonyult. S még élesebb kontúrokkal jelentette meg a belső vitákat a párthoz közel álló napilap által kezdeményezett sajtótámadások szokatlanul éles hangneme (például Schmidt Mária, Áder János, Pokorni Zoltán ellen) és annak a vezetők által közvetlenül vállalni nem akart jellege.

A párt körül szétterülő tarka értelmiségi holdudvar megpróbálta összegyűjteni a diffúz elégedetlenségeket és valami távoli, kevésbé konkrét, morális felelősség jegyében összetereelni a széttartó csoportokat. Némi meglepetésre a hosszú ideje hallgató Csoóri Sándor lett e kikristályosító mozgalom meghirdetője. „Márciusi charta” néven meghirdetett kezdeményezése május elejére átfogó, jelentős kapacitásokat megmozdító és a pártkereteken túlmutató szellemi front létrejöttét ígérte. Nagyjából e folyamatokkal párhuzamosan zajlottak Orbán Viktor belső párt-átépítési munkálatai is. Mire a mozgalom megteremtődött, addigra a pártegység is látványosan helyreállt. A májusi Fidesz-kongresszuson már egy vitathatatlanul győztesnek látszó, magabiztos Orbán vette kezébe újra a kizárólagos irányítást. Az itt meghirdetett „új többség”- politikáját az év hátralevő részében egyre részletesebben hallhattuk kibontakozni. Az új többség a felelősséget vállaló középosztály és a lecsúszott vesztesek történelmi koalíciójából állna össze. Ennek az értelmezésnek felelt meg a doktrína direkt-politikai üzenete is: Magyarországon nem a hagyományos bal/jobbs felállás jelenti az igazi politikai törésvonalat, hanem a pénzarisztokrácia érdekeit képviselő elit és a társadalom nagy-nagy többsége áll egymással szemben. Mondhatnánk: nem történt semmiféle újdonság. Orbán Viktor – miként az elmúlt tizenkét évben oly gyakran – ezúttal is újradefiniálta a megszokott, kibékíthetetlen polarizációra felfeszített elméletét, legfeljebb új elnevezést adott a pólusoknak.

Ennél azonban többről volt szó. Ha valaki úgy véli, hogy valóban ő képviseli a társadalom elsöprő többségének akarátát, akkor annak nagyon nehéz megmagyaráznia azt, hogy e többség miért kénytelen erőszakkal, utcai részvétellel, az alkotmányos kereteket

figyelmen kívül hagyva politizálni, hiszen amúgy is övé a többség. A régi/új pártelnök és környezete meg is értette eme ellentmondás tarthatatlanságát, és a Fidesz — szemben az előző év gyakorlatával – 2007-ben háromszor sem engedett annak a csábításnak, hogy a radikális, utcai politizálást pártjával legitimálhassák. Kikerülték ezt a csapdát március 15-én, amikor nyilvánvalóan válhatott el egymástól a tiltakozók jogszerű gyűlése és az utcai balhét, erőszakot generálók csoportja. A nyárvégi Magyar Gárda-akciót a Fidesz végül is elítélte, legfeljebb nem úgy és nem akkor, ahogyan ezt a baloldal elvárta volna. De elítélte. S nem utolsó sorban október 23-án, az előzetes retro-forradalmi hangok ellenére is legfeljebb a megszokottá vált nagygyűlés keretei között fejezték ki az ellenzék hívei a kormány eltüntetésével kapcsolatos hangos vágyaikat. (Ráadásul Orbán Viktor ehelyütt nyomatékkal emlékeztette közönségét az alkotmányos részvételi keretek betartására.) A lassú, de mindenképpen figyelemre méltó változásoknak mintegy a betetőzéseként a Fidesz december elején megjelentette új programját, amelynek hangvétele sokkal kevésbé volt konfrontatív, mint az elmúlt tíz évben bármikor. A kritikusok ugyan joggal hiányolták ebből a programból a konkrétumokat és a számokat, ám azt a pozitívumot is igen sokan észrevették, hogy a 2006-os kampányban beígért, többségükben teljesen megalapozatlan követelések tömege hiányzik ebből a dokumentumból. Az új program összességében egy középre tartó, az együttműködést a korábbiakhoz képest fontosabbnak vélő politikai erő képét mutatta.

Ebben nagyjából össze is lehetne foglalni az ellenzék vezető erejének 2007. évi változásait. Az év elején még erős készítés a látványos, olykor az alkotmányos határok peremét tesztelő közvetlen politizálás gyakorlására, mindez megtoldva a vezér személyének félnyilvános vitatásával. Az év végén pedig egy megerősödött, magabiztos háttérű pártvezér közép felé húzza tábora politikai súlypontját, s nem győz kijelezni a hagyományos baloldali szavazótábor számára: itt is van helyetek, mindazt, ami nektek fontos, azt mi itt hitelesebben képviseljük...

Mindez nagyon is szép és egy nagyszabású, a következő választásokig tartó történelmi átpozícionálás ígéretét festené fel, ha eközben nem lett volna megtapasztalható egy-két zavarba ejtő momentum. Egyrészt, a népszavazási kampányban folyamatosan űzött kettős játék, miszerint a választókat jó előre szeretnék rábeszélni arra, hogy fogadják el: a referendum tétje nem az, ami a szavazócédulán olvasható. Ez a játék már 2004 decemberében is nehezen helyrehozható károkat okozott, s most sem szolgálta a tisztábban látást. Másrészt a Fidesz - élén Orbán Viktorral – látványosan asszisztált ahhoz a csaknem két hónapon keresztül folytatott akciósorozathoz, amelynek keretében, a lakitelki huszadik évforduló ürügyén egy nagyon jól körülhatárolható, vesztes csoport megpróbálta Antall Józsefet s

szellemi örökségét diszkreditálni, kiradírozni a hazai rendszerváltás eddigi történetéből. Eme kétes törekvésnek nem lehet nem látni az aktuálpolitikai tartalmát: amíg a mai hivatalos MDF-politika az antalli örökséget vallja magáénak, addig talán jobb lenne úgy tenni, mintha az nem is létezne. Magyarán, mindenféle középre húzás, moderálódás ellenére is úgy látszik, hogy az „Egy a zászló, egy a tábor”-doktrínát Orbán Viktor továbbra sem hajlandó feladni.

Az év végén Orbán Viktor pártelnöki pozíciója erősebb volt, mint korábban volt, és pártja tagadhatatlanul stílust és irányt is váltott. Azt azonban e sorok írásakor nem lehet megítélni, hogy mindez csupán az eredményes népszavazási kampány nélkülözhetetlen kelléke volt-e, avagy egy hosszabb távú átrendeződés kezdeteként definiálható mozzanat.

A *kisebb pártok* háza táján nem sok feljegyezni való történt 2007-ben. Az SZDSZ az év elején megpróbálkozott egy olyan elnökválasztási show-val, aminek a hazai politikai gyakorlatban nem sok előzményét láthattuk. Arra tagadhatatlanul elegendő volt, hogy a párt két-három hétig a tényleges támogatottságához képest sokkal nagyobb figyelmet kapjon. A későbbiekben már csak a két – korábban már említett - koalíciós csetepatével vetette észre magát. Ez azonban kevés volt ahhoz, hogy feltartóztathatatlan hanyatlását megállítsa. Az év végén a liberális párt fennállásának legszerényebb támogatottságával kereshette politikai túlélésének megoldását. Egy biztos: az elnökcseré ebben nem sokat segített.

A többiekéről még ennyi feljegyezni való sincs. Annál többet érdemes viszont mondanunk egy nemlétező pártról, a Harmadik Erőről.

Az esztendő átlagában stabilizálódó és meggyőző Fidesz-fölényt regisztrálhattak a havonta adatokat produkáló közvélemény-kutató intézetek. Az ellenzék támogatottsága a pártot választani tudók között nagyjából a duplája volt a szocialista szavazókénak. Szép csendben, de kiegyensúlyozottan növekedett az olyan választók aránya is, akik nem voltak túlzottan elégedettek a kétpárti kínálatra leszűkült lehetőségekkel. Az év második felében már rendszeresen többen voltak azok, akiket nem elégített ki a tartós szembenállásban történő ideodaállítás. Még az elemzők is némi meglepetéssel fogadták az első olyan tárgyú méréseket, amelyek arról szóltak, hogy mit szólnának a választók egy új, harmadik párt megjelenéséhez. Az év végén ez az elképzelt Harmadik Erő már komoly versenytársa lehetett volna a két nagy tábornak. A vizsgálatok ekkor már arról tanúskodtak, hogy a Harmadik Erő nemcsak a bizonytalanok, a nem választók soraiban, hanem mind a Fidesz, mind a szocialista szavazók körében is sokszázezres támogatásra számíthatna.

Az igazság az, hogy e talányos harmadik erő rendszeres vissza-visszatérő eleme az újkori magyar politikai polarizációnak. Az elmúlt tizenkét évben legalább öt próbálkozást láthattunk e szerep betöltésére, s valamennyi kudarcot vallott. Egy dolog ugyanis az emberek

általános várakozása/vágyakozása ez iránt, s más az, amikor tényleg választani kell. 2007-ben azonban valami e téren megváltozott. Nemcsak a közvélemény-kutatók érzékelték a levegőben lévő változást, hanem lépten-nyomon tapasztalni lehetett, hogy még a mérvadó, véleményirányító csoportoknak is kezdett elege lenni a zsigeri szembenállásra beszűkült táborokból. Az ősz legnépszerűbb elemzési témája e leendő Harmadik Erő mibenlétének találgatása lett. (Még egy olyan komolyabb orgánus is, mint a Figyelő, ősszel egy egész mellékletet szánt e kérdés tisztázására.)

Az elmúlt év krónikájában ezért e jelenségről úgy emlékezünk meg, mint a tartós polarizáció, a terméketlennek vélt szembenállás direkt kritikájaként megfogalmazódó, mind szélesebb körben terjedő hangulati tényezőről. Ennek fontos részmozzanataként rögzíthetjük azt is, hogy az év végén a legkülönbözőbb napi- és hetilapokban megjelent éves összegzők alapvető üzenete a tárgyalásos demokrácia iránti igények elemi erővel történő megfogalmazása volt. A politikai paletta legkülönbözőbb pontjain elhelyezkedő elemzők – Kis Jánostól Láncki Andrásig és Stumpf Istvántól Lengyel Lászlóig – úgy vélték, hogy a konfrontációra épülő politika már összes tartalékát kimerítette, s a szembenállás következményei komolyan veszélyeztetik az ország hosszú távú érdekeit.

Talán nem tévedünk túl nagyot, ha azt állítjuk, hogy e vélemények mögött lényegében ugyanaz az attitűd húzódnak meg, mint ami a harmadik erő iránti tömeges vágyat mozgatta: hátha a leendő Harmadik Erő bölcsebben viselkedik majd, mint a mai főszereplők.

Előrehaladás és pangás a gazdaságban

2007 belgazdasági feltételeit a második Gyurcsány-kormány által kényszerűen felvállalt gazdaságpolitikai fordulat konvergencia programban lefektetett költségvetési mérföldkövei már 2006 második felében meghatározták. 2006 nyarától a magyar gazdaságban olyan helyreállítási, kiigazítási program fut, amelynek célja a viszonylag magas ütemű, kiegyensúlyozott, fenntartható növekedési pályára való visszatérés. Eszköze a megszorító jellegű költségvetési és jövedelmi politika, amelyhez a monetáris politika is alkalmazkodik.

A gazdasági szereplők várt és tényleges magatartása

A pályakorrekció ismert paraméterei és más kiigazító programok alapján 2007-ben reálisan a következők voltak várhatók.

- A javuló külső és belső egyensúly bizalmat kelt a külső befektetőkben, hiszen a bizalom elvesztésének az egyre növekvő államháztartási hiány volt az oka. A gazdaságpolitika hitelességének erősödése, a fiskális korrekció melletti kiállás és az államháztartás hosszú távú stabilitását a reformok végigvitelével is felvállaló kormányzati politika mérsékelheti a kamatfelárat, ami kedvezően érinti közvetlenül és közvetetten is az államháztartás egyenlegét, valamint a beruházási döntéseket. A továbbra is jó külpiaci feltételek – a magas kapacitáskihasználtság mellett – ugyancsak ösztönzik a beruházásokat. Így nem sérülnek, sőt erősödnek a hosszabb távú növekedés garanzálói, a versenyképességet erősítő fejlesztések. Noha a megszorítások nyomán a belső kereslet zsugorodik, ez főleg a fogyasztást érinti, ezért az alacsonyabb növekedési ütem mellett a növekedés szerkezete javul.

- A befektetői bizalomerősödésből adódó forinterősödés korlátozója lesz az egyébként ismét felfelé tartó inflációnak, amelyet a pályakorrekció eszközeként vet be a politika. Az infláció másik erőteljes feltartóztatója a kereslet visszaesése, és így esély van arra, hogy az adóemelésekkel és támogatás-leépítésekkel felturbózott inflációs púp viszonylag gyorsan, még az esztendőn belül lehúzódik, a magasabb inflációs várakozások nem rögzülnek. Ezáltal a költségvetési pályakorrekcióhoz, a hitelesség helyreállításához igazodó, alapkamat-csökkentő (lazító) monetáris politika ellenére az MNB 2008-ra vonatkozó 3 ± 1 százalékos inflációs célja teljesíthető. A csökkenő belső kereslet és az államháztartás reformjai nyomán a foglalkoztatás szintje mérséklődik, a munkanélküliség emelkedik.

A kiigazítási programtól várható, jelzett hatások azonban parametrikusan és fő tartalmukban is másként alakultak. A jövedelemtulajdonosok ugyanis a feltételezettől eltérő magatartást tanúsítottak.

- A külső befektetők számára a még oly erőteljes költségvetési faragás sem volt elég meggyőző ahhoz, hogy nagyobb tőkebefektetéssel díjazzák a hitelességének visszaszerzésére törekvő kormányzati politikát. A bizalom a gazdaságpolitikai fordulat és a benne meghirdetett reformok visszafordíthatatlanságával szemben nem állt helyre. A befektetők továbbra is bizonytalanok a Magyarországon végrehajtható reformok, a politika egyértelmű reformelkötelezettsége és vállalkozási feltételek stabilitását illetően. Vagyis a gazdaság nem tud profitálni a kormányzati politika hitelességéből, főként, mert a befektetők számára ez nem igazolódott. Részben a Gyurcsány-kormány kapkodó, súlypontokat gyakorta váltogató magatartása, részben az ellenzék fő erőinek megnyilvánulása láttán. A növekedés fenntarthatóságából következő gazdasági kockázat ugyan mérséklődött, de helyébe lépett az a politikai kockázat, ami elbizonytalanította a magyar gazdaság jövőjét annak az alapkérdésnek

az összezavarása által, hogy a közeljövőben ki és milyen program, beállítottság, irányultság mellett fog Magyarországon kormányozni.

- A hazai vállalkozók számára is ugyanúgy bizonytalanságot jelentett az említett képlékeny befektetői háttér, mint ami a külföldi tőkét reál- és portfólió-befektetéseiben visszatartotta. A magyar cégeket azonban még extra mód terhelték azok a lépések is, amelyek a gazdaság kifehérítése irányába mutattak. A hazai vállalkozók a nagy külföldi követségek gazdasági képviselőivel és a multicégek vezetőivel kitartó harcot folytattak az adórendszer számukra előnyös átalakításáért, eminensen a foglalkoztatás terheinek mérsékléséért. Ugyanakkor megvétózták az adóadminisztráció egyszerűsítését megcélzó kisadók összevonását – mondván, az tehernövekedést jelentene számukra az új paraméterek alapján. Azt is sikerült elérniük, hogy 2008-ban adókedvezményt kapjanak a kis cégek (a társasági adó 10 százalékra csökkentésével), és nagyobb mértékben lehessen tehermentesíteni az adózás alól a fejlesztésre fordított profitrészt.

A gazdaságpolitikai fordulat nyomán különösen a hazai kis- és középvállalkozói réteg került kedvezőtlen helyzetbe. Adó- és járulékterhelése nőtt – kiváltképp a kétszeres minimálbér utáni járulékfizetési kötelezettség előírása következtében – ugyanakkor a profit áremeléssel való növelésének korlátot szabott a beszűkülő belső piac, ahol az erős forint az import versenyképességét is javította. De a mérsékeltebb kereslet nem tette lehetővé a fajlagos költségek csökkentését a termelés mennyiségének felfuttatásával. Ráadásul az adóellenőrzés szigora a korábbiaknál fenyegetőbb pallosként lebegett a fejük felett. A belső piacra termelő hazai vállalkozói kör felhalmozási/növekedési potenciálja a gazdaságpolitikai fordulat alkalmazott eszközei által megcsappant, miközben a külső piaci és a belső szabályozási/intézményi feltételek romlottak. A kedvezőtlenebbé váló vállalkozási feltételek létrejöttében jelentős szerepe volt a kormány kifehérítést megcélzó politikájának, ami – kétségkívül – egyszeri veszteséget okozott azoknak a cégeknek, amelyek ez alól nem tudtak kibújni. De nem kétséges, ezt a békát egyszer le kellett nyelni. A hazai vállalkozói kör nagyobb része azonban nem fejlesztésekbe menekült, hogy ráfordításait csökkentse, hanem szabályozóalkuba kezdett, vagy/és félve a büntető- és vagyonadóztatástól nagy tempóban látott neki vagyona felélésének - fogyasztásának felpörgetésével, külföldi utazásokkal, vásárlásokkal.

- A háztartások körében a korábbi évek dinamikus emelkedése után várható nagyobb reáljövedelem-csökkenés nyomán a fogyasztás visszaesése és a biztonsági célú megtakarítások növekedése lett volna olyan magatartás, ami a korábbi hasonló helyzetekből extrapolálható volt. A reálkeresetek visszaesése be is következett, a vártál nagyobb mértékben

is. Sőt, a statisztikailag kimutatottat egy-két százalékkal meghaladóan is, hiszen a kifejérítési kényszer olyan fizetésnövekedést is kimutatott, ami mögött nem volt ténylegesen nagyobb járandóság. Tény, hogy a kiskereskedelmi forgalom és a háztartások vásárolt fogyasztása csökkent, de a reáljövedelem-esésnél jóval kevésbé (az üzemanyag-fogyasztás például továbbra is nőtt). A háztartások megtakarítása viszont számottevően visszaesett, a hitelfelvételek ugyanakkor megtartották korábbi gyors ütemüket, és ezen belül továbbra is élénk volt a fogyasztási hitelek kereslete. (A háztartások eladósodottsága a GDP-hez viszonyítva nem érte el a 30 százalékot, vagyis jóval az EU átlag maradt.) Összességében a háztartások nettó megtakarítása, mint a növekedés belső forrása az előző évinek (ami korántsem volt már kiugró) kevesebb, mint a felére esett. A lakosságnak a fogyasztás kisimítására való hajlandósága nagyobb volt, mint a biztonsági tartalékképzési igénye. Ebből lehet arra is következtetni, hogy a háztartások kedvezően ítélik meg jövedelmi pozíciójuk közeljövőbeni alakulását, meg arra is, hogy felelőtlen eladósodás kezdődött – a csábító banki ajánlatok alapján – az itt és most élünk, éljünk jól – szlogenjét követve.

Mivel a végső fogyasztás csökkenését nagyobb részt az állami vagy non-profit szervezetek által finanszírozott természetbeni juttatások és a közösségi fogyasztás zuhanása váltotta ki a vásárolt fogyasztás stagnálása, enyhe visszaesése mellett, a lakossági kereslet-megszorítás kevésbé lehetett effektív korlátja az infláció feltartóztatásának.

A gazdaság főszereplőinek, a külső és belső befektetőknek, valamint a háztartásoknak a várttól, a feltételezettől némileg, olykor jelentősen különböző magatartása a hosszabb távú növekedési potenciál romlását eredményezi mind az elmaradt beruházásokon, mind a növekedés megcsappant belső forrásain, mind pedig a prognosztizáltnál magasabb infláció beragadásán keresztül. A költségvetési hiány rövid távon kétségkívül igen látványos és gyors csökkenése olyan árat is felírt a pályakorrekció számlájára, amit a későbbiekben kell majd megfizetnünk, miközben a nagy növekedési és inflációs áldozatokon keresztül már a helyreállítás periódusában, rövid távon is fizetnünk kellett.

A gazdaságpolitikai eszközök hatékonysága

2007 legnagyobb „újdonsága” kétségkívül a növekedés ütemének a Bokros-csomag éveire emlékeztető lelassulása, az infláció visszaerősödése az évezred eleji szintre és a külső, belső mérlegek deficitjének csökkenése. Az „ornnehéz” kiigazítási program látványos eredményt hozott az államháztartás deficitjének esésében, hiszen a program indításakor várt 11,6 százalékos GDP arányos deficitet másfél év alatt kevesebb, mint a felére tudtuk leszorítani.

Ugyanakkor szembe megyünk a világgal, amennyiben uniós versenytársainknál a növekedés dinamikája erősödött. Vagyis miközben a mi felzárkózásunk az unió fejlett országaihoz lelassult, a többieké felgyorsult. A visegrádi országok körében ennek hatására bekövetkezett pozícióvesztésünk - az elkerülhetetlen gazdasági pályakorrekció okán – elkerülhetetlen volt. S ha 2007-ben nem segít ki bennünket a jó külső konjunktúra, akkor még recesszióba is fordultunk volna, hiszen a gazdaságpolitika mindhárom fő területe erősen megszorító jellegű volt – az időközben történt lazítások ellenére is.

A *költségvetési politika* az államháztartás előző évi 9,2 százalékos GDP-arányos deficitjét a konvergencia program szerint 6,8 százalékra kívánta csökkenteni, ami eszközében nagyobb részt az adók és járulékok növelésére hagyatkozott. A kiadások főként a támogatási keretek megfaragásával és az állami beruházások visszafogásával, fagyasztásával mérséklődtek. A pénzügyminisztérium biztosra akart menni, amiből olyan túlbiztosítás lett, amit rajtuk kívül előre senki sem láthatott. A biztosra menetel követelménye adódott az előző években rendre túlteljesülő hiánytervekkel ellentétes fiskális magatartás felmutatásának igényéből, a fiskális politika hitelességének visszaszerzése céljából. Ez az egyébként üdvözlendő és elismerést érdemlő célkitűzés teljesülése során felemás eredményt hozott. Egyfelől úgy tűnik, hogy a 6,8 százalékos deficitcél 5,7 százalékra való teljesítése kedvező fordulat, másfelől viszont több szempontból is aggályos.

- Jóhiszeműen nézve az 1,1 százalékpontos különbszet a tervezők túlzott óvatosságát, konzervatizmusát mutatja. Ám mivel már a 2006. évi korrigált program is alulteljesült (10,1 százalékkal szemben 9,2 %-ra), felmerül a kérdés: nem volt-e eltúlzott a kiigazítási program meghirdetésekor nyilvánosságra hozott 11,6 %-os GDP arányos hiány? Nem volt-e eltúlzott azért, hogy kellő ijedtséget és ezáltal erős kormányzati fegyelmet hozzon, mindent a pénzügyminisztérium szempontjai alá rendezendő?

- Kevésbé jóhiszeműen úgy is fogalmazhatunk, hogy nagyon melléfogtak a fiskális tervezők, immár második éve „leltártöbbletet” termelve. S tudjuk, hogy a leltártöbblet épp úgy probléma az elszámolásoknál mint a leltárhiány.

- Az államháztartás vártnál alacsonyabb hiánya úgy jött ki, hogy a bevételek kb. 600 milliárd forinttal meghaladták a tervezettet, ami különösen annak fényében tűnik rendkívül soknak, hogy a gazdaság növekedési dinamikája viszont jócskán elmaradt a tervezettől. De a kiadásoknál is sikerült kb. 200 milliárd forintos megtakarítást elérni, ami az előirányzatokhoz képest összesen kb. 800 milliárd forintos különbözetet jelent (a GDP 3,2 %-a). Ez túlságosan sok ahhoz képest, hogy pénzügyminisztérium tervezési szisztémáját korrektnek tekintsük. Ha a fiskális politika ily' módon kívánta a hitelességét visszaszerezni, akkor tévúton járt.

Előrevetítve is megkérdőjelezi ugyanis a további költségvetési előirányzatok helyénvalóságát. Hiszen a 2008. évi bevételi terv azokra a 2007. évi előirányzatokra épült – legalábbis a költségvetési előterjesztésből nem olvasható ki ennek az ellenkezője -, amelyek irreálisnak bizonyultak, a tényleges folyamatokhoz képest jócskán alátervezetteknek. Ha a tervezés módszertana nem változik, a 2008. évi költségvetés és a továbbiak is tartalmazni fogják ezt a hibát, ami a kormány parlamenti döntést nem igénylő, rejtett tartaléka. Másként fogalmazva a parlamenti demokrácia csorbításának fiskális eszköze. (A Fidesz-vezette kormány is élt ezzel az eszközzel, akkor a költségvetési extratartalék az alátervezett inflációból származott.)

- A fiskális politika a nagyobb bevételekkel és kisebb kiadásokkal elért megtakarítást csak részben fordította a hiány tervezettnél nagyobb csökkentésére, más részéből a kiadásokat növelte. Kb. 400 milliárd forintos többletköltségre került sor, amiről kormányzati hatáskörben döntöttek. Az összeg magasságánál már csak az összetétele volt kedvezőtlenebb, amennyiben zömében fogyasztási célokat szolgált (kiegészítő nyugdíjmelés, közszféra bérkifizetése, kórház-finanszírozás), illetve a MÁV veszteséges gazdálkodását ismerte el. (A többi tételről ez idő szerint a pénzügyminiszter nem adott információt.) A 400 milliárd forintos többletosztás azt a szemléletet erősítette meg, hogy elégtelen források esetén végső menedékként a kormányzat igénybe vehető.

Nem mellékesen jegyezzük meg, ha a kabinet az összes 2007. évi megtakarítást a hiány csökkentésére fordította volna, akkor már ebben az évben teljesíthették volna az államháztartásra vonatkozó maastrichti kritériumot – figyelemmel az ebben az évben igénybe vehető magánnyugdíj-pénztári korrekcióra.

Összességében a fiskális politika a hiánycsökkentéshez szükséges adóprés 2007. évi túlhúzásával, a kiadás-megtoldás rossz szerkezetével, továbbá az állami beruházások lefojtásával a hosszabb távú növekedés potenciális alapjait gyengítette – miközben rövid távon látványos eredményt mutatott fel, sértve a parlamenti demokráciát és a költségvetési szabályok normatív jellegét. A 400 milliárd forintos kiadási többletet aktuális politikai érdek motiválta s nem pedig gazdaságpolitikai megfontolás, és azt az üzenetet erősíti, hogy a kormánytól követelni kell, és az teljesít.

A 2007-re eredetileg meghirdetett *jövedelempolitika* rendkívül szigorúnak ígérkezett. A bruttó béreket terhelő elvonások növelése egyszerre szolgálta a költségvetési bevételek emelését és a lakossági kereslet visszaszorítását. Minden adózó munkavállalót érintett a társadalombiztosítási járulékok növelése, az adókedvezmények szűkítése, továbbá a minimálbér adómentességének kiiktatása és a hat millió forint feletti éves keresetek újabb, 4

százalékos, ún. szolidaritási adóval való megterhelése. A bérterhek emelkedése azt jelentette, hogy a bruttó keresetknél a nettó fizetések kb. 5-5,5 százalékkal kevésbé nőnek.

Az Országos Érdekegyeztető Tanácsbeli megállapodás viszont a bruttó bérekre vonatkozott; a január végéig elhúzódó tárgyalások eredményeként 5,5-8 százalékos béremelésben állapodtak meg. Az alsó határ érvényesítése azt jelentette, hogy ezen a szinten a nettó keresetek nem emelkednek.

A közsférában foglalkoztatottakra vonatkozólag még ennél is szigorúbb jövedelempolitika érvényesült volna. A költségvetési törvényben – megegyezően a konvergencia programbelivel – az szerepelt, hogy az államháztartásból finanszírozottaknál befagyasztják a 2006. évi bértömeget. 2007-ben a bérszint csak az előző évről áthúzódó 2,5 százalékos mértékben, illetve a létszám-leépítésből felszabaduló keret erejéig nőhetett volna. Ezt azonban felülírták, mert az Országos Közszolgálati Érdekegyeztető Tanácsban nem fogadták el, és február 21-re országos sztrájkjal fenyegettek. Ezt elhárítandó a kabinet 2009-ig szóló megállapodást kötött az Egységes Közszolgálati Sztrájkbizottsággal. Eszerint a közszolgálatban dolgozók 2007 második felében megkapják a 2008. januárjában esedékes 2007. évi 13. havi fizetés felét – havi egyenlő részletekben, és ez beépül a bázisbérszintbe, ami egyszeri nagyobb emelést jelent. A 13. havi fizetés második részét viszont 2008. januárjában fizetik ki, megtoldva még két heti bérrel, ha a konvergencia programban foglaltak teljesülnek. Ez 70 milliárd forintos költségvetési kiadási többletet jelentett 2007-re, és kb. ugyanennyit – az átlagbérszint növekedésével nem számolva – 2008-ban. Ezáltal a jövedelempolitika lazábbá vált a konvergencia programban foglaltakhoz képest. (Brüsszel nem emelt kifogást emiatt.)

A tervezettnél nagyobb infláció következtében azonban a programbelinél (4 %) a jövedelem-megszorítás szigorúbbnak bizonyult. (Ha a fogyasztói árszint csak a tervezett 6,2 százalékkal nőtt volna, a reálbérek is csak 3 százalékkal estek volna.) Ám a tényleges reálkereset-csökkenés nagyobb volt a hivatalosan kimutatott 5 százalék körül – tekintettel a kifizetés hatására. A cégek ugyanis a színlelt szerződések felmondása és a kétszeres minimálbér utáni járulékfizetési kötelezettség következtében kimutatták, és statisztikájukban jelentették azt a béremelkedést is, ami nem jelentett tényleges vásárlóerő-növekedést. A nominális átlagbér-növekedés egy része tehát virtuális volt. Ennek figyelembe vételével a reálkeresetek kb. 6-7 százalékkal estek 2006-hoz viszonyítva, ami igen jelentős fordulat volt a korábbi évek dinamikus növekedéséhez mérten. Ehhez képest sem a kiskereskedelmi forgalom (2 %), sem a háztartások vásárolt fogyasztása (1 %) nem esett arányosan. De a

háztartások összes fogyasztása így is nagyobb mértékben csökkent, mint amit a konvergencia programban feltételeztek.

Összességében a költségvetési politikához hasonlóan a jövedelempolitika is szigorúbbnak bizonyult – a lazítások ellenére is – mint ami a Brüsszel által elfogadott programban szerepelt.

A gazdasági pályakiigazítás és a növekedés szempontjából olyan gazdaságpolitikai mix lett volna ideális, amelyben a szigorú költségvetési és jövedelmi politikát viszonylag laza *monetáris politika* egészíti ki. A jegybank azonban ettől eltérő magatartást tanúsított részben belső, részben külső okokból, részben indokolatlan óvatossága okán. A gazdaságpolitikai fordulat bejelentését követően a befektetők bizalmatlansága – ellentétben a kormány várakozásával – tovább nőtt, ami megjelent a forint árfolyamának zuhanásában. A pénzpiaci hozamok fölfelé mozdultak el. A Monetáris Tanács júniustól hónapról hónapra emelte az alapkamatot annak ellenére, hogy deklarálta: nem követ árfolyamcél és „átnéz” a kiigazítás okozta inflációerősödésen. A korábbi 3 százalékos \pm 1 százalékpontos inflációs célkitűzést egy évvel későbbre, 2008-ra tolta. Az év végére az alapkamat már 8 százalékon állt – a május végi 6 százalékkal szemben. Ebben szerepet játszott az őszi beszéd kiszivárogtatása után kitört politikai válság miatti bizonytalanság is.

2007-re az elemzők legalább 1 százalékpontos lazítást vártak a jegybanki alapkamatban, ám ennek csak a fele teljesült. Az év első felében a Monetáris Tanács arra a bérveszélyre hivatkozott, amelynek a virtualitását némi késlekedéssel az MNB szakértői kimutatták. Ennek fényében a júniusi 25 bázispontos csökkenés is túl óvatos volt. Majd a másodlagos ingatlanpiaci válság kirobbanása ismét befagyasztotta a kamatszintet – a forintárfolyam megint romlott, de meg sem közelítette a középárfolyamot. A szeptemberi ugyancsak kismértékű, 25 bázispontos vágás után az alapkamat az év további részében már nem mérséklődött. A Monetáris Tanács ülésein kétszer is az (új) elnök szava döntötte el a kamatszint változatlanul hagyását.

A sikeres fiskális megszorításokhoz nem igazodó, *indokolatlanul szigorú monetáris politika* is hozzájárult a növekedés nem várt mértékű lelassulásához, miközben a vártnál nagyobb kamatszint közvetlenül is rontotta az államháztartás pozícióját.

A reformokról

Számos reformdöntés már 2006-ban megtörtént, így a *közigazgatás* átalakítására vonatkozó elhatározások is megszülettek már az előző évben, de folyományuk 2007-ben vált

érzékeltetővé. A központi közigazgatásban 14-ről 11-re csökkent a minisztériumok száma. A párhuzamos funkciók összevonásával és a nagy hálózatok regionális alapú átalakításával új, nagyobb intézmények jöttek létre; az átszervezés eredményeként 415 központi költségvetési szerv helyett 2007-ben 176 működött. Összevonásra kerültek az APEH, a Magyar Államkincstár, az ANTSZ, a mentőszolgálatok, a nyugdíj-igazgatóságok, a közigazgatási hivatalok, a munkaügyi központok. A minisztériumok ellátórendszereinek központosítása nem sikerült maradéktalanul az eredeti elgondolások szerint. Több minisztériumban is megmaradtak az intézményi kiszolgáló szervezetek kicsinyített másai. A Miniszterelnöki Hivatalban ugyanakkor négy új hivatal állt fel: a központi személyügyi, közigazgatás-képzési, szolgáltatási és az Elektronikus Közigazgatás központja.

A központi közigazgatásban dolgozók létszáma 2006-ban 10700 fővel, 2007-ben pedig további 12500 fővel csökkent. Ugyanakkor növekedett a feketegazdaság visszaszorításában részt vevő alkalmazottak száma.

Nincs információ arról, hogy az összevonások után a költségsökkentéseken túlmenően elérték-e a kívánt célt, a közigazgatási feladatok polgárbarátibb, hatékonyabb ellátását. Az átszervezések nyomán többnyire kaotikus viszonyok kialakulásáról szóltak a híradások.

A központi közigazgatásban dolgozók teljesítményének értékelésére kidolgozták és törvénybe iktatták a TÉR-t (teljesítmény-értékelési rendszert), amit 2007-ben a minisztériumokban dolgozó köztisztviselőkre nézve érvényesítettek. Felelőse, Szetey Gábor 2008 januárjában beadta a lemondását.

A közoktatásban alapvetően megszorítások érvényesültek.

- 2007. szeptember 1-jétől a pedagógusok heti kötelező óraszámát kettővel növelték, ugyanakkor eltörölték a két túlóra igénybevételi lehetőségét. Ebből éves szinten kb. 34 milliárd forintos megtakarítás várható.

- A finanszírozásban új normatívát alakítottak ki, amely az osztályok/csoportok tanulói létszámától és a pedagógusok óraterhelésétől függ.

- Az új teljesítménymutató szerinti finanszírozás 2008. szeptember 1-jétől kiterjed az alapfokú művészeti oktatásra, a kollégiumi nevelésre, a napközikre, az iskolaotthonokra is.

- A nyolc évfolyamnál kevesebbel működő általános iskolák beolvasztását ösztönzik a kistérségeknek folyósított nagyobb támogatásokkal is; ebből a kormány szándéka szerint ötszázzal csökken az iskolák és nyolc-tízezer fővel a pedagógusok száma. A pedagógusok létszámfogyását viszont a statisztika egyáltalán nem igazolja vissza. A KSH szerint 2007-ben az oktatásban teljes munkaidőben alkalmazottak száma nőtt.

A pedagógusok óraterhelésének növeléséből, a források koncentrálásából és az intézmények felszámolásából, beolvasztásából nem következik az oktatás színvonalának javulása. A kabinet kezdeményezte új közoktatási stratégia kidolgozására kerekasztal jönne létre, ám ennek létezéséről és eredményeiről nincs tudomásunk.

A *felsőoktatásban* bevezették a tandíjat (képzési hozzájárulás), ami az alapképzésben 105 ezer, a mesterképzésben évi 150 ezer forintot jelent. Ez az összeg az intézménynél marad, és minimum harminc százalékát ösztöndíjakra kell fordítani.

A felsőoktatásban csökkentették a társadalomtudományi területeken alapképzésre felvehető, államilag támogatott létszámot, ugyanakkor a természettudományi területeken növelték. Összességében 62 ezerről 56 ezerre mérséklődött az államilag finanszírozott helyek száma, ám 2007-ben az új felső határnál mintegy ötezerrel kevesebben felvételiztek. Ez felerősítette a versenyt a felsőoktatási intézmények között. Megszűnt ugyanis az államilag finanszírozott keretszámok adminisztratív elosztása. A hallgatói választáson alapuló felvételi rend erős versenyre készítette az intézményeket, ami a későbbiekben egy eredményesebb struktúra kialakulásának irányába mutat. Ezen túlmenően is folytatódik az egyetemi, főiskolai integráció az állami és az egyházi finanszírozás körében egyaránt.

A megszorítások közé tartozik az is, hogy 2008-tól az állami felsőoktatási intézmények teljesítménymutatókhoz kötött, három évre szóló megállapodás alapján kapják meg a költségvetési támogatást. Ugyanakkor 2008-tól lehetővé vált a gazdasági társasági formába való átalakulás, illetve egyes tevékenységek kiszervezése a közalkalmazotti munkaviszony megszüntetése mellett.

Javíthatja az oktatás színvonalát az a szabály, amely korlátozza az oktatók több felsőoktatási intézményben való egyidejű alkalmazását.

A jelzett parametrikus jellegű döntések hosszabb távon paradigmaticus változásokat eredményezhetnek a felsőoktatásban. Ám az oktatás és az oktatottak színvonalának számottevő javulására ezek az intézkedések kevés garanciát nyújtanak.

A *szociális szférában* igen kevés történt, bár az kétségkívül markáns. Így például a rászorultság elvének érvényesítése gáz- és távhőszolgáltatások igénybevevőinél. Vagy a térítési díjak megállapításánál a jövedelmeken túlmenően a vagyoni helyzet figyelembe vétele is. Differenciálttá válik továbbá a normatív támogatási rendszer a szociális étkezésnél, a házi orvosi ellátásnál. A kistérségi egészségügy támogatása a szociális ellátások közös fenntartására irányul. Új szociális intézményeknél a működési engedély megadása nem jelent egyben automatikus állami finanszírozást. Külön szakértői bizottság dönt az új intézmények esetében a finanszírozás formájáról.

A tömegközlekedésben főként a vasútnál történtek változások. Így a MÁV Zrt-t feldarabolták a MÁV Cargo Zrt-re, amely teherfuvarozással foglalkozik, és MÁV Start társaságra (személyszállítás). Az előbbit 2007-ben privatizálták, előtte a magyar állam 111,6 milliárd forintos tőkeemelését hajtott végre a MÁV Zrt-nél, amitől – pótolva a korábbi évek tőkevesztését – helyreállt a jegyzett és a saját tőke arányára vonatkozó törvényi megfelelés. A kevésbé kihasznált szárnyvonalak felszámolása azonban – sztrájkfenyegettség miatt – elmaradt.

A legnagyobb változásokra az *egészségügyben* került sor. Ezen belül is kiemelendő az egészségügyi szolgáltatások társadalombiztosítási jellegének erősödése: a biztosítási elv alapján történő szolgáltatás-igénybevétel. A kapacitásokkal szembeni keresletet korlátozza a vizitdíj és a kórházi ápolási díj bevezetése. A kórházi kapacitások koncentrálását eredményezik az intézménybezárások, illetve a túlzott aktív fekvőbeteg-kapacitások krónikus ápolási és járóbeteg-kapacitássá történő átalakítása. A kórházreformra az érdekeltek lobbicsoportjainak bevonásával került sor, ami jobban tükrözte a lokális igényeket, mint az ellátás hatékonyságának növelését.

Megkezdődött a szakmai protokollok (betegutak) kidolgozása, de a költséghatékonyságot és finanszírozhatóságot is figyelembe vevő finanszírozási protokollok kialakítása terén kevés előrelépés történt.

Az év végén felállított Egészségbiztosítási Felügyelet a biztosítottak panaszainak felülvizsgálatát szolgálja. Az egészségbiztosítási rendszer átalakításáról szóló törvényjavaslatot – másfél éves koalícion belüli egyeztetés után - a kormány benyújtotta a parlamentnek és azt nem kevés nyomásgyakorlás után a kormánypártok segítségével az országgyűlés december végén elfogadta. Ez bizonyult az egészségügyi reform leggyengébb láncszemének, amelynek következményei 2008-ra és feltételezhetően a továbbiakra is áthúzódnak.

Ugyanakkor sikerként lehet elkönyvelni a gyógyszer-gazdaságossági törvény érvényesítését, aminek köszönhetően megszűnt a gyógyszer-támogatási kiadások tartós növekedésének tendenciája.

A *nyugdíjrendszerben* olyan szelíd, hosszabb távra elnyúló változások történtek, amelyeknek célja az állami nyugellátás hosszú távú finanszírozhatóságának fenntartása és az előnyugdíj melletti munkavállalás korlátozása; mindez összességében kiigazítást jelent az érvényben lévő szabályokhoz képest.

- Az előrehozott nyugdíjkorhatár 2009-től a férfiaknál 59 év, 2013-tól pedig egységesen 60 év, és a csökkentés nélküli ellátáshoz legalább 41 éves munkaviszony szükséges.

- 2013-tól az előrehozott nyugdíj számításánál a helyettesítési ráta csökken.

- 2008-tól a helyettesítési ráta általában is mérséklődik 85 százalékról 80 százalékra a számítás módszertanának változása nyomán.

- 2007. április 1-től a nyugdíj melletti keresőtevékenység után is nyugdíjjárulékot kell fizetni, ami azonban többlet nyugdíjra jogosít.

- 2008. január 1-je után az előrehozott nyugdíjasok csak a minimálbér értékéig végezhetnek kereső tevékenységet, ezt meghaladó jövedelem esetén a nyugdíj folyósítását felfüggesztik. (2010 után ez minden a korhatár betöltése előtt nyugdíjba menőre vonatkozik.)

- Az egészségre káros munkahelyen foglalkoztatottak után a munkaadónak külön, 13 százalékos járulékot kell fizetnie, amit 2007-2010 között – degresszív mértékben – a költségvetés még átvállal.

- 2007 nyarán elfogadták a rokkant nyugdíjazás rendszerének átalakítását. Eszerint ha a rokkanttá nyilvánított még rendelkezik munkavégző-képességgel, akkor nem nyugdíjazzák, hanem maximum három évig rehabilitációs járulékból részesül.

A közpénzügyi törvény javaslatát hosszasan tárgyalták ötpárti egyeztetés keretében, majd a kormány novemberben benyújtotta a parlamentnek. Elfogadására azonban a közeljövőben előreláthatólag nem kerül sor, a törvény ugyanis kétharmados, és a Fidesz már előzetesen közölte komoly fenntartásait a tervezettel kapcsolatban. Elvileg 2008 őszén már e törvény szerint kellene meghatározni a 2011-es államháztartás elsődleges egyenlegét, ami nem lehet deficit. A jogszabály az országgyűlésnek alárendelt Törvényhozási Költségvetési Hivatal felállításáról is rendelkezne, amely lényegében tanácsadói jogkörrel felruházott intézmény volna a költségvetési tervezés mellett. A közpénzügyi törvény kívánná megalapozni a szabályalapú fiskális politikát Magyarországon, ám erre előreláthatólag még éveket kell várunk. A 2008. évi költségvetési törvényben ugyanakkor eltörölték az aktív elsődleges egyenlegre vonatkozó előírást, mondván, hogy arról a közpénzügyi törvény rendelkezik. Eredményeként megnőtt a fiskális politika közeljövőbeni mozgástere, miután az egyik korlát már nem, a másik pedig még nem hat.

Talányok, hiányok és tanulságok

A 2007-es évet számos olyan ügy, esemény, konfliktus kísérte végig, amelyről ugyan nagyon sok részletet hallhatott a közvélemény, de a bőséges híradások ellenére a legkevésbé sem lehetett azt állítani, hogy a lényegüket is érthette volna. Mindennek az ellenkezője volt inkább elmondható. Minél többet tudhattunk meg, annál több kérdés és kétely vetődött föl a megfigyelőben. A továbbiakban röviden vázolunk négy olyan példázatot, amely jól illusztrálja a folyamatok mélyebb rétegeiben megmutatkozó, alapvető kormányzati hiányosságokat.

1. Az év egyik legzajosabb konfliktussorozatát a MOL meg-megújuló kivásárlási kísérlete jelentette, melynek egy - hosszú időre végállomást sejtető - pontján a politikai osztály példa nélküli egységet mutatva, meglepően erős törvényi védelmet biztosított a jelenlegi vezérkar számára. A sokhónapos küzdelem mellékszálaként érdekesebbnél érdekesebb ki- és bevásárlások, külföldi kooperációs kísérletek, részvénycserék, a hazai horizonton messze túlmutató játszmák körvonalait lehetett érzékelni. Néha-néha.

Valószínűleg mindettől egyáltalán nem függetlenül, a magyar kormány a transzkontinentális gázvezetékek jövőbeli sorsának alakulása, a leendő nyomvonalakhoz való kapcsolódási kényszerek és a lehetőségekben történő választás kapcsán tavaly két ízben is nagyobb, többször pedig kisebb jellegű nemzetközi konfliktusokban találta magát. Olyanokban, amelyekben a lehető legkevésbé lehetett okosan választani. Nem is sikerült.

Az árampiac liberalizálása során, a tizenkét évvel ezelőtti privatizáció eredményeként megkötött egykori hosszú távú megállapodások kényszerű felülvizsgálata nyomán olyan bonyodalmakkal teli vita kezdődött az MVM és a legkülönbébb tulajdonosi háttérű erőművek között, aminek következtében még 2008 elején is a lehető legnagyobb zűrzavar uralkodott az egyes fogyasztói csoportok által később fizetendő ár gyakorlatát illetően.

Az iménti három példának látszólag nem sok köze van egymáshoz. Mindegyik ügy sok-sok hónapon keresztül húzódott – vagy meg sem oldódott még. Az állam pozícióit ezekben a játszmákban a legtöbbször nem lehetett világosan kivenni. Ráadásul mind a három esetben folyamatosan megjelentek olyan nemzetközi összefüggések is, amelyeknek a pontos megítélésére még a legszűkebb szakmai közegek sem voltak mindig alkalmasak. Összességében azonban száz- meg százmilliárdos ügyekről van szó, s olyan fontosságú kérdésekről, amelyek alakulásából nagyon is kiviláglik a hosszabb távú energiapolitikai elképzelések hiánya, vagy meglétük esetén azok tökéletes alkalmatlansága. Ugyanakkor az

elmúlt évben nyomatékkal kellett azt is megtanulnunk, hogy a közeljövő nemzetközi konfliktusainak formálódásában az egyik leghatékonyabb fegyver az energia lesz.

2. 2006 koranyarán, az új külügyminiszter egy évet kapott az új külpolitikai koncepció kidolgozására. 2008 elején nagyjából annyit tudhattunk meg, hogy a koncepció ezen a tavaszon a parlament számára bemutatható lesz. Ugyanakkor a nyilvános vitában az ősz végén megszólalt szakembergárda éppenséggel a stratégiai alapkérdések felvetését, s az ezekkel való számvetéseket hiányolta. (2008. januári válaszában a külügyminiszter úgy vélte, hogy ilyesmire nincs is szükség, mert inkább az „új külkapcsolati szempontok kidolgozása” volt a legfontosabb feladat...)

3. Októberben – már utaltunk ennek megszületési körülményeire – a kormányfő váratlan energiákkal vetette bele magát a népszavazási versenyfutásba. Az általa bemutatott közéleti-tisztasági csomagterv valóban kulcspontokon korrigálhatta volna a rendszerváltás csaknem két évtizedében felhalmozódott közéleti anomáliákat. Egy hónap múltán azonban már maga sem tartotta fontosnak, hogy hosszabb távú elképzelései között akár csak megemlítsé e javaslatokat.

4. Az év utolsó heteiben három, korábban kivételes publicitást kapó, a koalíció sikerességének szemszögéből is kitüntetetten fontos nagyberuházás sorsa vált bizonytalanná, illetve reménytelenné. Először a pécsi európai kulturális főváros terveiről derült ki, hogy az idő fogy, s a helyi jellegű konfliktusok tüzeiben éppenséggel a teremtő erő hamvadt el leginkább. Majd – szinte mindezzel párhuzamosan – a kalandos és hosszú előéletet maga mögött tudó négyes metró terveiről derülhetett megint csak az ki, hogy az elképzelések jelentős részének valóra váltásához nincsenek reális feltételek. S végül, a kormányzati negyed megszületése holt hamvába úgy, hogy előtte hetekkel még az össze illetékes égre-földre esküdözött: minden rendben lesz, és rendben is van...

E négy eset közös tanulságait leginkább akképpen fogalmazhatjuk meg, hogy

- vagy az a helyzet, hogy nincsenek valóban átfogó kormányzati elképzelések és ehelyett szüntelen rögtönzésekkel szeretnék a stratégiai hiányokat eltakarni,

- vagy pedig vannak ugyan ilyen elképzelések, de nincsenek, nem léteznek, nem működnek azok a szintek, ahol ezeket kivitelezhetnék.

- Az is lehetséges, hogy vannak stratégiai elgondolások, csak éppen ezek egészen más jellegű problémákat modelleztek, mint amilyenekkel a kormány végül - nap mint nap - szembetalálta magát.

Akármilyen magyarázatot is találunk, a helyzet mindenképpen aggályos egy olyan kormány tevékenységének megítélésakor, amely megalakulása pillanatában önmagát a

reformok kormányaként határozta meg. A megvalósított, illetve a megvalósulás továbbra is lebegő állapotában lévő reformintézkedésekről általában a következőket állapíthatjuk meg.

1. A kabinet a gazdasági pályakiigazítás nemzetközi nyomása alatt kezdett bele a reformmunkálatokba.

2. A reformok – Gyurcsány Ferenc korábbi állításával szemben – nem voltak kidolgozottak, a szétszórt reformötletek nem érték el az operacionalizálható készütségi fokot.

3. A 2006. évi parlamenti választások megnyerése után Ószödre elvonuló miniszterelnök-jelölt nem tudott olyan kormányprogramot kidolgozni a koalíció szakértőivel, ami reformelkötelezettségű kormányzásának zsinórmértékéül szolgálhatott volna.

4. A reformok a kiigazítási programmal együtt lettek meghirdetve, így azok az érintettek, azaz a társadalom zöme számára összekeveredtek.

5. A reformokat ötletszerűen, improvizatív módon indították útjukra.

6. A reformok levezénylésére hivatott Államreform-bizottságot 2007-ben Gyurcsány Ferenc felszámolta.

7. A reformok a társadalom többségét felkészületlenül érték, elfogadásukat a kormányzati/szakértői kommunikáció nem segítette.

8. A reformokra a közvetlenül érintettek nagy ellenállása mellett került sor, ami elfogadásukat jelentősen legyengítette.

9. A reformdöntések társadalmi hasznáról a társadalom nem tudott meggyőződni, azok a választópolgárok szemében csupán a megszorításokat és az intézmények működésének kaotikusabbá válását jelentették.

10. A Fidesz-MPSZ népszavazási kezdeményezésével és szisztematikus reformtámadásaival a reformok a társadalom zömének szemében ideiglenesen elviselendő, szükségszerű rosszként rögzültek.

11. 2007. év végi interjújában Gyurcsány Ferenc is megállapította, hogy „politikai támogatás nélkül nincs reformpolitika, ezért mindig össze kell tudni egyeztetni a reformok iránti elkötelezettséget a politikai támogatás megszerzésének és megőrzésének képességével” (Mozgó Világ 2007. 12. 11.old.).

Nem kérdés, hogy Gyurcsány Ferenc másodszori kormányra kerülését követően – a külföldi befektetők nyomása alatt – reformelkötelezettségű volt. Ám az eredetileg meglévő politikai támogatottsága viszonylag gyorsan elpárolgott, s 2007 folyamán nem sikerült újabb támogatottsági háttérrel összekovácsolnia a maga számára. Ez a hiányosság törékennyé tette a kormány helyzetét, ami megpecsételheti a hazai reformfolyamat további sorsát is.

Zárszó

A koalíciós kormány politikai háttérének 2007-ben történő megítéléséhez vannak kézzel fogható, s vannak kevésbé megragadható összefüggéseink. Mind a két kormányzópárt az év elején elnököt váltott – feltehetően abban a reményben, hogy az új vezetéssel majd hatékonyabb, elfogadhatóbb és eredményesebb politikát tudnak folytatni. Egy év elteltével e pozitív változásoknak nem sok jelét vehetjük szemügyre - egyik párt esetében sem. Támogatottságuk az év egészében inkább csökkenő, semmint növekvő trendet mutatott. Társadalmi befolyásuk, szervezettségük gyengült, politikai életet dinamizálni képes kezdeményezéseik nemigen voltak. Meglehet, ilyen mélységű cseréknek talán majd később bontakozhatnak ki a gyümölcsöző következményei.

Nagyobb a valószínűsége azonban annak, hogy a koalíció pártjainak megrekedése, népszerűségvesztése inkább a kormányzás okán kialakult csalódottság, illúzióvesztés és elfordulás következményének tartható. Ha ebből indulunk ki, akkor érdemes az egész 2007-es esztendőt némileg tágabb perspektívák között is elhelyeznünk. Politikai szempontból nézve a jelenleg is regnáló szociálliberális kabinet a csaknem két évtizede tartó magyar átalakulás leghosszabb ideig tartóan homogén, azaz változatlan összetétellel kormányzó koalícióját jelenti. A 2002 és 2010 közötti nyolc évükből hat viszont már eltelt, s ez az időszak – az eddigiek alapján – semmiképpen sem ígérkezik olyan korszaknak, ami a társadalom többsége számára felemelkedést, felzárkózást és az igazságosabb társadalom felé tett eredményes változásokat jelentette volna. (Mindez azért lehet érdekes, mert eredetileg ilyen természetű ambíciókkal vágtak neki a maguk kormányzati periódusának.) A gazdaságban legfeljebb helyre tudják állítani azt, amit a ciklus elején nagyon elrontottak. Ezen közben az ország visegrádi versenytársai körében hátra csúszott, az unió fejlett régióihoz való felzárkózása pedig meghosszabbodott.

A második ciklusból hátra van még bő két év, egyelőre nem lehet megítélni, hogy ez a meglehetősen rövid időszak a végső mérlegen képes lesz-e még eredménnyel változtatni. Ezért azt sem tudhatjuk, hogy 2007 általunk összegzett változásai vajon bevezető lépései voltak-e egy olyan új, valóban látványos, és a többség által is elismerhető fejlődési szakasznak, amelyben utólag értelmet és elismerést kaphatnak a maguk idejében kellemetlen visszhangokat kiváltott döntések. Avagy egy olyan hosszadalmas, a stagnálást látszatváltozásokkal kombináló, lassú átrendeződés esztendeje volt 2007, mint amilyen az eddigi egész koalíciós periódust jellemezte.

